Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Маяковский урем, 45, „Ямде лий" редакций.

Йошкар Армийын боецше лияш почет

1918 ийын январьыште В. И. Ленин Пашазе-Кресаньык Йошкар Армийым ыштыме нерген декретым подписатлен. Кок тылзе жапыште Йошкар Армийыш 100 тӱжем утла еҥ добровольно каен.

1918 ийын 18 февральыште мемнан элыш австро-германский империализмын 400 тӱжем еҥан армийже керылт пурен. Петроград шучкылыкышто лийын. Икмыняр кече жапыште Йошкар Армийыш ятыр у отряд-шамыч ушненыт. 23 февральыште Псков да Нарва ола лишне кучедалмаш годым империалистический хищникым йӧршын шалатеныт да тудын наступленийжым чареныт. Тиде славный кече — Йошкар Армийын да пӱтынь советский калыкын пайрем кечыже лийын. 23 ий жапыште Йошкар Армий чот кушкын, вияҥын.

Капиталистический эллаште армий вес мландым кучедал налаш, калыкым кулыш савыраш служитла. Мемнан Йошкар Армий гын, социализм элым аралаш, пызырналт илыше калык-шамычым утараш кучалтеш. Западный Украинысе, Западный Белоруссийысе, Бессарабийысе да Северный Буковинысе шемер-шамычым пызырналт илымаш деч куатле Йошкар Армий утарен.

Хасан ер воктен, Халхин-Гол эҥер воктенсе кучедалмаш да финский белогвардейшина ваштареш кучедалмаш-шамыч Йошкар Армийын виян улмыжым да сеҥаш лийдымыжым раш ончыктышт. Тудын чапше тӱня мучко шарлыш. Пӱтынь тӱнясе шемер-шамыч Йошкар Армийым пагалат, йӧратат.

Кӧн тыгай чапле армийын боецше лийме ок шу! Йошкар Армийыште служитлаш кугу пиал да почет. Теат, пионер ден тунемше-шамыч, Йошкар Армийыш кайнеда. Тендан шонымашда шуэш. Но Йошкар Армийыш родинам аралаш каяшлан кызытак ямдылалташ кӱлеш. Кызыт тӱҥжӧ—тыланда лӱддымӧ, писе, йӱштымат, шокшымат да нелылыкымат чытен кертше, пеҥгыде лийын кушкаш, шуко шинчымашым, культурым налаш тыршаш кӱлеш. Чыла тидым ыштен шуктеда гын, тунам те Йошкар Армийын достойный боецше лийын кертыда.

Снимкыште: И. В. СТАЛИН ден К. Е. ВОРОШИЛОВ

ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференций

15 февральыште Кремлевский дворецын Кугу залыштыже ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференций шке пашажым ышташ тӱҥалын.

Заседаний тӱҥалме деч ятыр ончычак залыште конференцийын делегатше ден уна-шамыч—партийный, советский, озанлык да военный пашаеҥ-шамыч, столицысе завод ден фабрикласе стахановец-шамыч погынат. Делегат-шамыч коклаште — у Союзный Советский Социалистический республикласе — Латвийский, Литовский, Эстонский, Карело-Финский да Молдавский республикласе коммунистический партий-шамычын представительышт.

Латкандаш часыште залышке **И. В. Сталин, В. М. Молотов, К. Е. Ворошилов, М. И. Калинин, Л. М. Каганович, А. А. Андреев, А. А. Жданов, А. И. Микоян, Н. С. Хрущев, Л. П. Берия, Н. М. Шверник, Г. М. Маленков** йолташ-шамыч толын лектыт. Нуным уна-шамыч пеш кугу нӧлталтмаш дене вашлийыт. Чыланат шогалыт. Сталин йолташ лӱмеш ленинско-сталинский ВКП(б) Центральный Комитет лӱмеш пеш виян сово кырымаш да саламлен кычкырымаш икмыняр минут жап ок тыплане.

А. А. Жданов йолташ партий Центральный Комитетын поручениййже почеш ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференцийым почылтмылан увертара. Тиддеч вара конференцийын президиумжо, секретариат, мандатный комиссий сайлалтеш.

Президиумыш чылаже 38 еҥым сайлыме.

Секретариатыш 5 еҥым, мандатный комиссийыш 13 еҥым сайлыме. Тиддеч вара конференций ончышаш паша радам ден регламентым пеҥгыдемда.

Председательствоватлыше А. А. Жданов йолташ первый вопрос дене докладым ышташлан мутым ВКП(б) ЦК-н секретарьже Г. М. Маленков йолташлан пуа. Тудым конференцийын делегатше-шамыч рӱжге сово кырымаш дене вашлийыныт.

Тидын дене ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференцийын первый заседанийже пыта.

Конференцийын вес заседанийже 17 февральыште лийын.

ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференцийын паша радамже

1. Промышленность ден транспорт областьыште партийный организаций-шамычын задачышт нерген — докладчик **Маленков** йолташ.
2. 1940 ийысе озанлык итог-шамыч да 1941 ийлан СССР-ысе калык озанлыкым развиватлыме план—докладчик **Вознесенский** йолташ.
3. Организационный вопрос-шамыч.

Йошкар Армийлан пӧлӧк

Мыйын уло пынегем.
Тудым мые йӧратем,
Тудым мые туныктем
Колышташ шке мутем.
Муэш тудо кеч - момат,
Покта ӱпшыч кыша ден.
Нангая шкак письмамат
Кӱлеш верышке шуктен.
Кызыт тудым йывыртен,
Туныктен ончен куштем,
А кунам шуэш тунем
Йошкар Армийлан пуэм.

Петя Федоров.

Н. Качмаш ял,
Башкирский АССР.

Изаем шарналтем

Балалайкым шокталтен,
Изаемжым шарналтем.
Кодшо шыжым мыйн изам
Аралаш каен элнам.

Кӱштен кодыш мыланем
Тунемаш отлично, сай,
Тудын ойжым мый шуктем,
Лиям патыр тудын гай.

Мый кунам кугу лиям,
Изам семынак тунам
Каем элым аралаш,
Границашке шогалаш.

Ученик **Аристов Саню.**

Оршанский район,
Туршинский НСШ,
7-ше класс.

Кажне кечын туныктат

Волков Йыван, Петрова Тоня, Макаров Якып, кок Петров Миклай-шамыч неграмотный - шамычым туныктымаште полшен шогат. Нуно шке колхозыштышт улшо неграмотный-шамычым кажне кечын 2 шагат туныктат. Кызыт неграмотный - шамыч возаш да лудаш тунемыныт.

Молчанов Васлий ден Павлов Александр.

Сотнурский район,
Керебелякский НСШ.

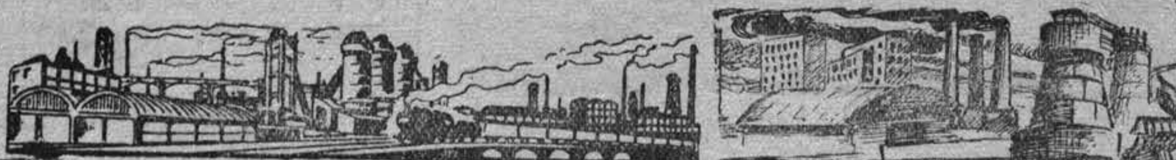

СССР Верховный Советыш сайлымашын результатше

16 февральыште Сернурский, Йошкар-Олинский да Мари - Турекский избирательный округлаште СССР Верховный Советыш депутат-шамычым сайлымаш эртаралтын. Нине избирательный округлаште регистрироватлыме избиратель-шамыч общий шот гыч чылаже голосоватлымаште 99,81 процент участвоватлен.

Голосоватлымаште участвоватлыше избиратель-шамыч общий шот гыч коммунист ден беспартийный-шамыч блокын кандидатше-шамыч верч 99,52 процентше голосоватлен.

СССР Верховный Советыш депутатлан В. М. Кушнарев, Я. И. Абрамов да М. Н. Иванов йолташ-шамыч сайлалтыныт.

Пашазе-Кресаньык Йошкар Армий ден

1940 ий ояр июльысо кечын бессарабийысе Фурманка села ўмбаке йошкар звездан, лопка шулдыран самолет чоңештен толын. Кугу кругым ыштымек, самолет ял шеңгеке волен шинчын.

Кабина гыч Йошкар Армий командир-шамычын группыжо дене пырля маршальский форман, кўкшӧ капан ең лектын. Тудо шке ончылныжо шарлен кийше селашке, аңысыр ялысе уремлашке ончалын.

20 ияш Семен Константинович Тимошенкон мировой война жапыште шке пошкудыжо—новобранец-шамыч дене пырля Фурманкым кудалтен армийыш каймыж деч вара чырык курымат эртен. Ончычсо батрак, тыглай солдат — пулеметчик, кызыт Советский Союзын Геройжо да маршалже, Оборона калык комиссар, 25 ий гыч шочмо селашкыже толын.

Фурманкыште маршал ик кече гына шоген. Тудо изаже да пошкудышт дене вашлийын. Изаже Бессарабийым утарыме деч вара сельсовет председательлан шога. Йочаже годым жапым эртарыме селажым ончен коштын. Румынский бояр кид йымалне лийше села коло вич ий ончыч могай ыле, тугаяк кодын.

Школышто тунемме жап вашке эртен. Умбакыжат тунемыже шуын, но ачажлан ешым ончашыже пеш нелэ улмаш. Тунемашлан ӧкса лийын огыл да тарлалт паша ышташ каяш логалын. Ондак Фурманкыште, варажым Бессарабийын моло селалаштыже пашам ыштен.

Мировой война тўңалын. Тимошенком солдатыш колтеныт. Тудо Ораниенбаумский полкын пулеметный школышкыжо логалын, варажым фронтыш. Ик гана тудо Рига лишне шыде—офицер дене тўкнен, тудо офицерым солдат-шамычын чылаш тынат ужмышт шуын огыл. Офицер Тимошенком мыскылен, тидым тудо чытен кертын огыл да офицерым кырен. Тидлан Тимошенком военно-полевой суд судитлышаш улмаш. Революций гына Тимошенко йолташым шучко приговор деч утарен.

1917 ий, октябрьский кечылаште 4-ше кавалерийский дивизийын солдатышт вигак Советский власть велышке вонченыт. Нунын коклаште ончыкылык маршал Семен Тимошенко лийын. Вашке революционный кавалерист-шамыч Донышко Каледин генералын ош бандыжым шалаташ каеныт.

Армий гыч пӧртылмекше, Семен Константинович Фурманкышке пӧртылын, но шочмо селаштыже шуко илен огыл. Тимошенко партизан-шамыч дек каен, ончычшо взвод командир, а варажым кавалерийский эскадронын командирже лийын. Революционный конногвардейский Крымский полк организоватлалтмек Тимошенком полк командирлан шогалтеныт. Кубаньыште кучедалмаш ылыжын. Тунам Кубанский вооруженный вий дене командоватлыше Сорокин предатель улмаш; родиналан изменым ыштен да ошо шамыч велыш вончен. Советский властьлан мучашдыме преданный улшо боец-шамычлан ятыр нелэ, шучко кечылам чыташышт логалын. Революционный отряд-шамычлан Царицын деке кугу кучедалмаш дене пурашышт логалын.

Царицыным героический аралымаш тўңалын. Тудым Сталин йолташ вуйлатен. Ик гана велэ огыл Тимошенко шке эскадронжо дене тушман ўмбак лўдде каен да ош казак-шамычын частьыштым шалатен.

Вот тиде кечыла гыч Тимошенко йолташын славный, боевой пашаже тўңалын.

Тудо гражданский война ийлаште Ворошилов, Буденный, Городовиков, Пархоменко дене пырля тушман-шамыч ваштареш кучедалын. Лу тўжем километр утла Первый Конный армийын йошкар кавалеристше-шамыч ончык каеныт.

1919 ийыште самырык советский республика нелэ кечылам чытен.

Деникин генералын войскаже Орелым налын. Ош генерал Москвам руалташ ямдылалтын. Сталин йолташ деникинец-шамычым шалаташлан гениальный планым ыштен. Тиде планым шуктымаште советский конница кугу рольым модын.

Воронежым шупшын налмаш да Касторной лишне лу кече лийше кучедалмаш деникинский фронтым шалаташ полшен. Касторной лишне Тимошенко йолташын дивизийже ошо шамычын тылышкышт пурен. Кавалерист-шамыч кум бронепоездым да кок тўжем наре пленный-шамычым налыныт, а кум арня гыч Тимошенко начдивын тале конникышт вес дивизийын кавалеристышт дене пырля Волоконовский лишне Мамонтов генералын корпусшым шалатеныт. Варажым Донбассышке пуреныт.

Первый Конныйын кучедалмышт Донбассеш пытен. Ростов верч кучедалашлан ямдылалтмаш каен. Генерльный мост районышто кучедалмаш виян кайме жапыште Тимошенко йолташ кавалерист-шамычын эскадронжо дене ошо-шамычын артиллерийский позицийышкыже сеңген пурен.

— Сдаватлалтса! Пушкыдам мӧнгеш савырыза!—тудын йўкшӧ шергылтын.

Ош артиллерист-шамыч ӧрмышт дене 37 орудийым мӧнгешла савыреныт да шкевыштыным громитлаш тўңалыныт.

Ростов лишне кугу кучедалмаш деч вара, тиде кечын 50 километран маршым ыштыше Тимошенкон дивизийже, 8 январьыште кас велэш Ростовыш пуреныт. Сквер, ресторан, кафе-шамыч офицер дене темыныт улмаш. А тиде жапыште Тимошенкон дивизийже уже олан чот волгалтарыме уремлаже дене каеныт.

Ик рестораныште ужинлан шуко офицер-шамыч погыненыт,—манын начдивлан доложитленыт. Тудо тушко шке каен.

— Ужиным чарныза!—рестораныш пурен, начдив чот кычкыралын.—Мый Йошкар кавалерийский дивизийын командирже. Мыйын почешем подвалыш...

Офицер-шамыч Тимошенко ўмбак ӧрын ончёныт. Ресторанышке 250 еңым арестоватлыме.

Ола йошкарге-шамыч кидыште лийын, а ош офицер-шамыч, тидым палыде, шке гарнизонный начальникыштлан, йошкарге-шамычын станцийыш пурымышт нерген звонитлен киеныт. Телефон деке Тимошенко миен да спокойно вашмутым пуэн:

— Спокойно лийза. Чыла порядкыште. Эр марте поезд-шамычым нигушкат ида колто...

Вес кечыже йошкарармеец-шамыч станцийыште шогышо чыла поезд-шамычым налыныт.

Тыгеракын Йошкар Конный армий Ростовым да Нахичеваньым налын.

10 000 утла ошо-шамычын солдатыштым, 9 танкым, 32 орудийым, 200 наре пулеметым, шуко винтовко-шамычым да обоз-шамычым пленыш налме.

1920 ийын шошым велэш деникинщина-шамычым пытарыме. Но Советский Российын вес велымже белополяк-шамыч Украиныш шўшкылтыныт. Ленин ден Сталинын указанийышт почеш Конный армий польский фронтыш каен. Тўжем километран походым ыштен, конник-шамыч польский армий ваке чыменыт, фронтым кўрлыныт. Конный армийын частьышт Львов марке шуыныт, только Троцкийын предательский приказше гына олам налаш мешаен. Но йошкар конник-шамыч садак сеңеныт.

Белополяк кучедалме жапыште, Врангель генерал вуйжым нӧлталын. Тунамак Первый Конный армийым у фронтышко колтеныт.

Каховка лишне тале кучедалмаш тўңалын. Тимошенкон дивизийже тушманым кырен шалатен.

Тимошенко йолташ кучедалмаште вич гана сусырген. Боевой заслугыжлан тудо кум Красный Знамя орден дене наградитлалтын.

Граждан война пытен. Тимошенко йолташ Йошкар Армийым виянгдыме шотышто кугу пашам ышта. Советский Союзын оборонный куатшым пеңгыдемдымаште кугу пашажлан Тимошенко йолташ Ленин орден дене наградитлалтын.

А 1939 ий сентябрьыште Йошкар Армийын освободительный походшо тўңалын, Украинский фронтым граждан войнан геройжо Семен Константинович Тимошенко вуйлатен.

Ик мыняр тылзе эртымек Тимошенко йолташ у фронтышко—белофинн ваштареш кучедалмашке каен. Тудын вуйлатымыже дене „Маннергейм линийым" шалатыме. Йошкар Армий белофинн-шамычым сеңген. Родина ончылно пеш кугу заслугым ыштымыжлан Тимошенко йолташлан Советский Союз Герой званийым пумо. Вашке тудо СССР оборона наркомлан шогалтaлтын.

ЮР. КОРОЛЬКОВ.

Первый Конный армийын шочмыжо

Тиде 1918 ий февраль тылзыште лийын. Ростовский область, Платовский (кызыт Буденновский) станичный совет партизанский отрядым организоватлаш решитлен. Тушко станицыште да хуторышто улшо красный гвардийын тыгыде отрядше-шамыч ушненыт. Тиде отрядышкак О. И. Городовиковын (кызыте РККА Кавалерий инспектор, генерал-полковник) вуйлатыме мемнан красногвардейский калмыцкий отряд ушнен. Тиде отрядыште мыят рядовой боец ыльым. Командир-шамычлан С. М. Буденный ден Никифоровым шогалтеныт. Отрядыш пычал, шаньык да моло ўзгар дене вооружатлалтше шонгго ден молодежь добровольно ушненыт. Отряд писын кушкын. Ик мыняр кече гыч тушко 300 утла ең погынен.

Тиде жапыште красный-шамыч Новочеркасск олам налыныт. Тушеч Попов, Гнилорыбов да моло генерал-шамычын белогвардейский бандыштым поктен лукмек, нуно Сальский калмыцкий степь велыш шикшалтыныт.

Нине банда-шамычын лишеммыштым пален налмек, Буденный ден Никифоровын отрядше нунын ваштареш лектыныт. Тиде банда дене вашлийын кредалмаш Маныч ер воктене лийын. Ваш кучедалмаште вий икгай огыл ыле. Мемнан улыжат 200 штык, 100 сабль да 2 пулемет велэ лийын, а противник мемнан деч шуко гана виян ыле. Нунын 6 орудий, 20 пулемет улмаш. Мемнан отряд противникын шыгыремдымыжым чытен кертде воктен улшо хуторыш чакнен.

Платовский станицым ошо-шамыч налыныт. Тунамак ош офицер-шамыч станицыште янлыкланаш тўңалыныт. Ик йўдвошт 300 еңым пўчкеденыт. А пуштмо ең-шамычым тояш разрешитлен огытыл. Ошо-шамычын тыге еңым янлыкла пуштедымыштлан хутор да станицыласе кресаньык ден казак-шамыч эше чот шыдешкеныт. Нуно вооружатлалтын, шке имньышт дене тўшкан Буденныйын отрядышкыже ушнаш тўңалыныт. Ик мыняр жап гыч кугу отряд лийын. Ик гана Буденныйын вуйлатыме отряд волгыжшаш лишан белобандит-шамычын шогымо Платовский станицыш кенета смелый налетым ыштен. Тыге нуно лўяш приговоритлыме 300 арестоватлыме большевик-шамычым тюрьма гыч утареныт.

Утаралтше ең-шамыч тунамак Буденныйын отрядышкыже шукын ушненыт.

Буденныйын чапле налет ыштымыже нерген чап сальский степь мучко шарлен. Буденновский отряд эше утларак кушкын, виянгын. Тиддеч вара вашке полк, варажым бригада, корпус-шамыч организоватлалтыт.

1919 ий ноябрьыште южный фронт реввоенсовет член Сталин йолташын инициативше почеш Буденновский корпус гыч 1-й конный армий ышталтын. Тудо гражданский война годым ош генерал-шамычым чыла фронтыштат кырен шалатен.

Э. А. Кулишов.

1-конармийын 6-шо Чонгарский кавдивизий штабын разведывательный отделын ончычсо начальникше—Йошкар-Ола ипподром директор.

Снимкыште: Генерал-полковник О. И. Городовиков (пурлаште) ден Э. Кулишов.

Военно-Морской флотлан пионерский салам!

Макс Майн

Мемнан мечтана

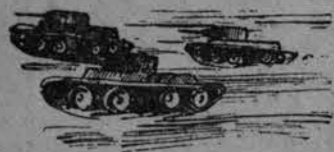
Разведчик

Але мый изи улам,
Але школышко коштам.
Тунемам мый тӱрлылан,
Чыла сайын палашлан.

А кунам кугу лиям
Мый разведчик лин шуам.
Тушман вий пален налаш
Пурем йышт тушман частьлаш.

Танкист

Мыят иктым пеш шонем,
Шонымем товат шуктем.
Танкым виктарен мошташ,
Вӱд гоч, курык гоч каяш.

Шинчын танкышке тунам
Армий ден пырля лектам.
Тимошенко пусть шкат
Манже: „талын тый кертат".

Капитан

А вот мыйын шке изам
Ужын шуко теҥызлам.
Шке корабльжым устан
Вӱда. Тудо—капитан.

Мый изам гае лияш
Кызыт парус ден коштам.
Изан олмышко шуаш
Уло вий ден тунемам.

Санитарка

Лийда те чыланат танкист,
Лийда чапле те связист
А вот мый тыге шонем
Санитарка лин шуем.

Пуля шӱшкымӧ кокла гыч
Утаралтыт сусыр-шамыч
Тиде кӧн паша вара?
Санитарка утара.

ПВХО кружокын эн сай членже-шамыч — Кирилова Таня ден Попова Жета (пурлаште). Нуно Йошкар-Оласе 4-ше № школын 7-ше „Б" классыштыже тунемыт.

Фото А. Овечкинын.

Мемнан сборыш йошкарармеец тольо

Шукерте огыл мемнан школышто чыла пионерский отряд-шамыч иктеш сборым эртарышт.

Пионер-шамыч тиде сборыш белофинн-шамыч ваштареш кучедалмаште участвоватлыше Иван Матвеевич Рыковым ӱжыч. Иван Матвеевич Выборг олам налмышт нерген, белофинн-шамыч ваштареш Йошкар Армийын героические кучедалмыже нерген каласкалыш. Тудо боевой эпизод-шамычым шуко ойлыш. Пионер-шамычлан йошкарармеец ден беседоватлымаш пеш келшен, нуно тыгай беседым чӱчкыдын эрташ йодыч.

Пионер-шамыч Иван Матвеевичлан, мужественный йошкарармеец лияш мутым пуышт.

Б. Веселов.

Пектубаевский район,
Лужбелякский НСШ.

Мыйын изам орденоносец

Пел ий ончыч мыйын Павел изам Йошкар Армий гыч пӧртыльӧ. Тудын оҥыштыжо Йошкар Знамя орден. Тиде орденым тудлан финский белогвардейщина ваштареш кучедалмаште заслугым ыштымыжлан пуэныт. Чӱчкыдын мыланем изам кучедалмаш гыч эпизод-шамычым каласкала.

Белофинн - шамыч чакнен каймышт годым корным локтылыныт, кӱварым шалатылыныт. Йошкар Армийын моло боецше-шамыч дене пырля мыйын изам йӱштӧ деч, пуля йӱр деч лӱдде корно, кӱвар ыштымаште пашам ыштен.

Ик гана изамын служитлыме взвод ер серыште окопышто маскироватлалт киен. Вес могырыштыла белофинн-шамыч шола фланг гыч наступатленыт. Нуно мемнан часть деч кок гана шукырак лийыныт. Туге гынат мемнан ротын командованийже приказым пуэн: ик ошкылымат чакнаш огыл, противникын ер покшеке лекмешкыже шып кияш. Белофинн-шамыч мемнан частьым пытарашлан наступатлаш тӱҥалыныт. Но нунылан чот логалын: мемнан часть винтовка да пулемет дене чот лӱйкалаш тӱҥалын. Колымаш деч утлен кодшо белофинн-шамычышт окоп ӱмбак керылташ лектыныт. Но мыйын изам ты жапыште шке отделенийжылан приказым пуэн: „Ик ошкылымат чакнаш огыл, тушманым йӧршын пытараш!" Тиде гутлаште изамын шӱйжым пурла могырым пуля чот сусыртен. Павел изам нелын эмганен. Боец-шамыч тудын мланде ӱмбаке камбочмыжым ужыныт. Миен тарватен ончeныт, тудо чылт колышо гай киен. Боец-шамыч решитленыт: „Мемнан командир колен. Кызытак тиде вер гыч лекташ да подразделенийын командиржылан доложитлаш кӱлеш." Тыгак нуно ыштеныт. Но изам иктаж 20 минут наре нимом шинчыде колшо гай киен, шуко вӱр йоген. Кынелын йыр ончалын—нигӧ уке. Вер дене ориентироватлалтын, тудо шке подразделенийышкыже каяш тарванен. Тушман чарныде лӱлтын. Изамлан маскироватлалт каяш логалын. Иктаж 200 метрым каймек, тудо изи пӧртым верештын. Тушто шке частьше деч кодшо ик йошкарармеецым ужын. Тыге нуно коктын шке частьышкышт тарваненыт. Изиш лиймек ош халатым чийше кок еҥ толмым ужыныт. Нуно белофинн-шамыч улыт улмаш. Нунын эртен каймешкышт изам ден йошкарармеец йолташыже колшо гай койын киеныт. Кунам нуно эртен каеныт, изам гранатым кудалтен, кок белофиннжат коленыт. Вашке Павел ден йолташыже шке подразделенийышкышт шуыныт. Кузе лиймым чыла каласкаленыт. Командир приказым пуэн: „Николаевым кызытак госпитальыш колташ".

Белофинн-шамыч ваштареш кучедалмаште боевой заслугым ыштымылан комсомолец Павел Яковлевич Николаев Красное Знамя орден дене наградитлалтын. Тудо шкеже М. И. Калинин лӱм колхоз (Йошкар-Ола район) гыч. Снимкыште: П. Я. Николаев пионер Володя шольыжо дене беседоватла.

Фото С. Чуршуковын.

Госпитальыште кийшыжлат тудо шке подразделенийже дене кылым кучен, тудын сеҥымашыже-шамычлан куанен. Вашке чыланат пален налыныт: изамын служитлыме подразделенийым Йошкар Знамя орден дене наградитлыме. Изамат, тудын йолташыже - шамычымат наградитленыт.

Николаев Володя.

Йошкар-Олинский район,
Цибикнурский средний школа,
7 ше классыште тунемше.

Ик гана Чапаев разведкыш кайыш.

Тудо да эше ныл боец-шамыч имне ӱмбак кӱзен шинчын кудалыт. А шеҥгечын тачанка ӱмбалне пулемет воктен Исаев Петька да Чапаевын кандаш ияш Аркадий эргыже кудалыт.

Кас лие. Чапаевец-шамыч изи чодрам да воктенже эҥерым ужыч. Эҥер вес могырышто мӱндырнӧ Клинцовка ял коеш.

Эҥер воктен иктаж кумло наре имне шудышто коштыт. Нуным ялысе йоча-шамыч кӱтат. Йоча-шамычым лӱдыкташ огыл манын, Чапаев Аркадий эргыжым он чык колтыш.

— Тый кӧ улат?—Аркадий деч йоча-шамыч йодыт.

— Чапаев,—тудо нунылан ойла.

Йоча-шамыч воштылыт:

— Ну да, ойлыштат! Чапаев кугу имне ден коштеш да шашкыжат тудын ший!

Тиде жапыште Василий Иванович мӱндырчын кычкырал колтыш:

— Йоча-шамыч! Те Клинцовка гыч улыда мо?

— Клинцовка гыч!—нуно вашмутым пуышт да лишкырак толын шогальыч.

— Те тыште мом ыштылда?

— А ме имне-шамычым оролена, ошо-шамыч поктен ынышт нангай.

— Ялыште, значит, ошо-шамыч улыт? А шукын мо?

— Шукын.

Чапаевец-шамыч имне вачын волышт да каҥашаш тӱҥальыч.

Кече пушеҥге - шамыч шеҥгек вола да вола, пушеҥге-шамычын ӱмылышт утыр кужемеш.

Йоча-шамыч тул олташлан укшымат ямдылышт, но тачан кыште пулеметым ужын, тул олтымо нерген монден, пулемет йыр погынен шогальыч.

— А те смелый улыда?—Чапаев нунын деч йодеш.

— Ну конечно, смелый улына,—эн кугурак рвезыже ойла; тудлан иктаж латныл ий.

— Ошо-шамычым ял гыч да поктен лукмыда шуэш?—

— Шуэш улде мо!

— Ну, туге гын, те мыйым колыштса,—Василий Иванович нунылан ойла.

Тудо йоча-шамычлан вӱд воктенсе уа укш-шамычым руэн кондаш да шӱмжым кушкед кышкаш кӱштыш. Тоя-шамыч сакыр гай ошо лийыч. Чапаев приказым пуыш:

— Кунам йӧршеш пычкемышалтеш, те имне ӱмбакда шинчын, Клинцовка дек кудалза.

Кудалмыда годым тоядам кӱшкӧ нӧлталза да сабля семын чотырак лупшкедылза. А лӱлтмым колмек, мӧҥгышкыда чымалтса. Умлышда?

— Умлышна, — Клинцовкын йочаже-шамыч ваштыышт. Пычкемшалтмек йоча-шамыч имньышт ӱмбак шинчын, ял велкыла шикшалтыч.

А Чапаев боец-шамычше дене Клинцовка дек вес мучаш гыч кудал мийыш.

Йӱд пычкемыште тудо револьвер дене лӱен колтыш, а варажым кӱшкӧ ракетым колтыш.

Ракета чужлен кӱшкӧ чымалте да вара канде ойын лийын южышто шаланыш.

Кенета помыжалтше тушман-шамыч уремышке куржын лектыч да ракетын волгыдешыже ужыт—нунын дек ош сабле-шамычым кӱш нӧлтен имнешке тӱшка кудалеш

Ракета йӧрымеке чыла имнешке-шамыч пычкемышеш йомыч.

Ошо-шамыч оружийыштым кидышкышт кучен гына шуктышт, имнешке-шамыч Чапаев дене пырля нунын ӱмбакышт кержалтыч.

Тушман-шамыч ӧрыныт. Ынде нуно ужыт—йошкарге-шамыч нунын ӱмбак чыла велгычат толыт.

Белогвардеец-шамыч оружийыштым шуэн коден, кудывечылашке шыледаш тӱҥальыч.

Чапаев шкенжын вич боецше-шамыч дене пырля кудывечыла воктен коштеден, пленный-шамычым погкала.

А тиде жапыште клинцовысо йоча-шамыч ош тояшт дене мӧҥгыштышт шинчылтыныт. Кузе нунылан Чапаев кӱштен тугак нуно ыштеныт: первой гана лӱймӧ годымак куржын колтеныт.

Вот кузе клинцовысо йоча шамыч Чапаевлан шке ялгычышт ошо - шамычым поктен колташ полшеныт!

А. Кононов.

Мемнан республикыште илыше янлык-шамыч

Нерге (барсук) мемнан республикын чодраштыже курыклан да эҥерлан верыште ила.

Тудо изирак сӧсна гай коеш: кӱжгӧ капан да кӱчык йолан. Но йол копаже сӧснан гай огыл, а моло хищникын гаяк парнян да кужу кӱчан. Кушкын шуышо узо нерге 20 килограмм наре лиеш. Тудын тӱсыжӧ шоҥшын гай шемчал, шӱргыштыжӧ кок могырымат шеме; саҥгаже гыч нерышкыла, шара неран семын, ош корно вола. Капшым шемалгырак йылгыжше сӧсна шу гай пеҥгыде пун левед шога. А нунын коклаштыже мамык гай тыгыде ош пун коваштым нугыдын петырен. Узо ден ава нерге коклаште кугу ойыртыш уке. Ава нерге вычкыжрак да изирак капан, ошалгырак тӱсан.

Нерге курыклан, кече логалме могыреш рожым кӱнчен, пыжашым мланде кӧргеш ышта. Тудын илыме верже, арланын илыме верже гай огыл. Рож-шамычше кугурак да шуко (4-8 рож марте) лиеш, нине рож-шамыч мланде кӧргыштӧ иктыш ушнат, а рож-шамычше 7-8 метр кутышан лийыт. Нергын вынемже 4-5 метр келгытыште лиеш.

Тыгай рож-шамычым тудо тушман деч шылаш да юж вашталташ ышта. Тудо яндар южым йӧрата.

Рож-шамыч ушнымаште пӧлӧм гай кугу вынем лиеш. Тиде вынемыште нерге шкет ила. Кочкышым кеҥежым гына кычалаш лектеш. Тунамжат тудо йӱдым гына кычалеш. Кечывалым пыжаш гыч лекде кия. Улак верыште илыше нерге гын, лӱдыктышӧ уке годым, кечывалымат лектеш. Тудо кечыште гына ырыктен кия, но кочкыш кычалаш каяш ок тошт.

Йӱдымат, тыгак кечывалымат рож гыч пеш шекланен лектеш. Ончыч рож гыч вуйым луктеш, вара ончыштеш да сайын колыштеш, ӱпшынчеш. Эскерымек, мӧҥгеш пурен кая. Тыге тудо кум-ныл гана шымлен налмек, иже йӧршын лектеш. Лекмекыжат каяш ок тошт. Уэш ӱпшыч, колышт да шекланен налмек гына, кочкыш кычалаш кая. Мӧҥгеш пӧртылмыжӧ годымат, пеш шекланен мчя. Ояр тымык йӱдым, ӧрдыж йӱк уке годым, тудо йыр ончылтын да колыштын пыжашышкыже пура. Мардежан але йӱран йӱдым колышташыже начар лиешат, тудо пеш писын кудал миен рожыш пурен кая.

Нуным лӱдыктышӧ уке годым, ик рож дене гына коштыт, але икте гыч пурен весыш лектыт. Кунам тудын рож декше иктаж янлык, але охотник миен пургедаш але лӱдыктылаш тӱҥалеш гын, нерге вес ӧрдыж рож гыч лектын кудал шылеш.

Нерге тӱрлӧ кочкышымат коч кеш. Шошым да кеҥежым шудо вожым, шукшым, копшаҥгым да нунын личинкыштым кочкын ила. Тыгак кайык пыжашыште муным, кайык игым, коштшыжла мераҥ игым, жавам, кишкым, шыҥшалым да колям кочкеш. Пасу лишне илыше нерге кешыр, йошкарушмен да молат улмо годым тушкӧ кочкаш коштеш, а шыжым велше тумылегым кочкеш. Нерге телылан кочкышым кугун ок ямдыле, изиш ямдылымыжымат шыжымак кочкын пытара.

Шыже йӱштӧ толын шумек нерге кочкыш кычалмым чарна да телылан пыжашым ямдылаш тӱҥалеш. Тудо лышташым да регенчым нумалын, шокшо вакшышым ышта. Лум вочмо жапыште пыжашкыже пурен возешат, телым мален эртара. Йӱштӧ теле годым, шошо марте помыжалтде мала. Телым леве кече кужу жап шога гын, тудо помыжалтеш. Чараш лектын вӱдым йӱэш да адакат малаш возеш. Тыге тудо телым кочде мален эртара.

Шошым, шокшо кече тӱҥалмек помыжалтешат, кочкыш кычалаш кошташ тӱҥалеш.

Нерге октябрь тылзыште узо дене коштеш. Шошым, мартын тӱҥалтыш кечылаштыже, ава нерге 3-5 игым ышта. Нергын игышт ончыч пий иге семынак сокыр лийыт. Нерге шке игыже-шамычым пеш йӧратен ончен кушта. Кече еда иге-шамычыштым у пушкыдо вакшыш кусарен опта, чарныдеак нунылан тӱрлӧ шукшым нумал пукша. Тыгак арулыкшымат пеш чот эскера. Тидым чылажат ава нерге ышта.

Нерге арум йӧрата, но самырык игышт тидым але тунем шудымо лийыт.

Тиде жапыште ава нерге чарныдеак нунын кочкыш деч кодшо пудыргым ӧрдыжеш вынемым кӱнчен, тушко нумал опта. Тыге ава нерге 3-4 арня эртымек игыштым прогулкыш коштыкта, пырля кочкыш кычалашат наҥгая. Нуно шыже марте пырля илат, а шыжым ойырлен шкет-шкет посна илаш тӱҥалыт. Вес шошымланже игышт авашт гаяк кугу лийыт.

Нерге 12 ий марте илен кертеш.

Тудо промысловый янлык. Коя шылан улмыжлан, охотник-шамыч тӱрлынат кучаш тыршат. Капканым шындат, адак тудын илыме вержым пален, рож гыч лекмым пычал дене шекланен шогат да лӱат.

Нергын коваштыже шергакан огыл, но шылже пеш коя да тамле. А коваштыже кем ден ботинкым ышташлан кая. Шу гай пеҥгыде пунжым тӱрлӧ ӱзгарым чиалташлан кистычкым ышташ погат.

Нерге мемнан республикын чодраштыже ятыр уло. Нуным утларакше Моркинский, Сотнурский да Юринский районлаште ужаш лиеш.

Тудым тыгак клеткыштат ашнаш лиеш. Нерге—чыла зоопарклаштат уло.

Нергым клеткыште ашныме годым чарныде пукшаш гын, телымат малаш ок воч. А кеҥежым чот пукшен вияҥдарет да шыжым пукшымым чарнет гын, клеткыштат телылан малаш возеш.

Нергым тыге тӱрлын пукшымо дене теве мом пален налме: первыяк—тудо телым малыше моло янлык семынак, телылан кочкыш шагалемме дене малаш возеш. А кочкыш ситышын лиеш гын, йӱштӧ телымат малаш ок воч; кокымшо—телым малаш возашлан, тугак вияҥашат кӱлеш. Нергым томамрак пукшымо годым кояҥ ок кертат, телылан малаш ок воч. Телым мален эртарашлан коя кочкышын запасше кугу верым налын шога. Нергын шыжым кояже ситышын ок лий гын, тудо телым кылмен, шужен кола. Садлан нерге шыжым чот вияҥ возеш, а шошым явыген (каҥгешт) лектеш. Тудын шыжым улшо кояже малымыже годым кочкышыш кая.

Н. М. Миронов.

Чыла нерген кӱчыкын

● Францийыште кызытат коммунист - шамычым арестоваглымаш кая. Пытартыш арняште Францийын тӱрлӧ олалаштыже 100 еҥым арестоватлыме.

● Рейтер агенство увертара: Италия Африкыште война лийын шогымо жапыште 1.000 самолетым йомдарен.

● Японский молодежь коклаште преступность эреак кушкын шога. Японийын столицыште—Токиошто 1940 ийыште молодежь 28 тӱжем преступленийым ыштен, манын полиций шотлен луктын. Тиде, кодшо ийысе преступлений деч ятыр шуко.

Фотоэтюд М. Чуршуковын.

Йошкар Армий кечылан мемнан пӧлӧкна

Шкенан родинам ме пеш чот йӧратена, садлан родина аралаш изинекак ямдылалт кушкына.

— Газ!—шокта гын, ме противогазым тунамак чиен шуктена. Теве Анисимов Яков ден Медведев Петр противогазым 3 секундышто чиен шуктат. Нуно „ПВХО“ значоклан нормым „отлично“ оценка дене сдатленыт.

Шукерте огыл 7-ше классыште 23 тунемше-шамыч „ПВХО“ значоклан нормым сдатлышт. Кызыт 6-шо классыште тунемше шамыч нормым сдатлаш ямдылалтыт.

„БГСО“ кружок вуйлатыше Егошина занятийым аккуратно эртара, тунемше-шамыч вашке „БГСО“ значоклан нормым сдатлаш тӱҥалыт.

Ме военный пашам йӧратена, топографий да связь пашамат тунемына.

Емельянов Алеша.
Н.-Тор'яльский район,
Кукмаринский НСШ.

Ме—значкист улына

Ик гана мемнан туныктышына Феофания Николаевна увертарыш:

— Кӧ „БГСО“ значоклан нормым сдатлынеже гын, кружокыш возалтса.

Тыге ме классешна „БГСО“ кружокым почын, значоклан нормым сдатлаш ямдылалташ тӱҥална. Тиде ноябрь тылзын тӱҥалтышыштыже лие. А 27-ше декабрьлан уже 30 йоча-шамыч „БГСО“-лан нормымат сдатлышна. Ме велэ огыл, 3-шо классыштат тунемше-шамыч, чылаже 140 еҥ нормым сдатлышт. Мемнан пример почеш 4-ше „А“ ден 4-ше „Б“ класс-шамычат кызыт нормым сдатлаш ямдылалтыт.

Братухина Сима.
Йошкар-Ола,
4-ше номеран школа,
4-ше „В“ класс.

УРОК ДЕЧ ВАРА

Шарада

Эҥер — первый слог,
Топливо — кокымшо слогшо.
Ушо кумышо слогым шке,
Иктеш — мотор кайык лектеш.

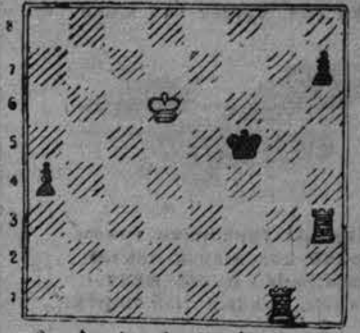
Охотников Йыван.
Звениговский район,
Б.—Шигакский НСШ.

Первый конкурс

4 № задача

А. В. Немцов

Ошо-шамыч: Kpd6. Лgl, h3(3)
Шеме-шамыч: Kpt5, п. a4, h7

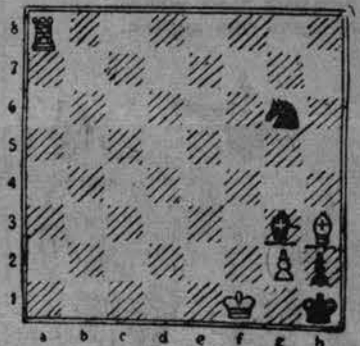

4 ходышто мат

5 № задача

С. Лойд

Ошо-шамыч: Kpt1, Ла8, Ch3, п. g2(4)
Шеме-шамыч: Kph1, Kg6, Cg3, п. h2(4).

5 ходышто мат.

Германийын Английыш сеҥен пурен кертшашыже нерген

Английский газета-шамыч Английыш Германийын сеҥен пураш тӧчымашыже лийын кертеш манын калыклан ончылгоч шижтарат.

Германийын сеҥен пурен кертшашыже нерген угыч мут лекме дене шуко еҥ-шамыч эл кӧргышкӧ каен шогат.

Шуко газета - шамыч тыгай каҥашым пуат:

Шке илыме верым коден кайме деч ончыч противниклан пайдале лийын кертшаш чыла продовольственный запас ден предмет - шамычым пытарен кодышаш. Палыдыме еҥ - шамычын йодмыштлан вашмутым пуаш огыл. Пелен противогаз лийман.

Тӱжем дене беспризорный-шамыч

Война каен шогымылан лийын Западный Европын эллаштыже беспризорность ден йоча преступность шукемеш. Утларакшым Францийыште шуко беспризорный-шамыч улыт.

Кодшо ийын чюнь тылзыштыже миллион дене француз - шамыч шкеныштын илыме пӧртыштым коден каеныт. Наступатлыше неприятельский войска деч элын кӧргышкыжӧ каеныт. Поезд-шамыч коштын огытылат, шоссейный ден чодрасе корно-шамыч мӧҥгыштым коден кайыше еҥ-шамыч дене темын. Тыге кайме дене ачашт-авашт шкеныштын шочмыштым йомдареныт.

Кызыт Францийын, корнылаштыже беспризорный-шамыч коштедат. Нунын нерген нигӧат ок тырше. Шужен илыме денак йоча-шамыч шукышт годым шолыштедат.

Западный Европысо калык черланен ила

Война каймылан лийын Западный Европысо калык пеш нелэ жапым чытен ила. Кылмымаш ден шужымаш еҥым туешгара да черланыкта.

Кызыт Западный Европышто, утларакшым Францийыште, Бельгийыште, Голландийыште грипп чер шарлен.

Голландский столицыште—Гаагаште кажне 4 еҥ гыч 1 еҥже грипп дене черланен.

Английский школлаште авиационный пашалан туныктымаш

Кызыт Английыште летчик-шамыч пеш кӱлыт.

Правительствын распоряженийже почеш, 141 английский школлаште тунемше-шамычым авиационный пашалан туныктaш тӱҥалыт.

Болгарийыште Советский кинофильм

Вич арня жапыште болгарский столицышге—Софийын ик эн сай кинотеатрыштыже „Музыкальная история“ советский кинофильм ончыкталтын. Фильм пеш кугу успех дене каен шоген. Тиде фильмым 65 тӱжем еҥ ончен.

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН.

Э 1100. 8—17 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.